

TBMM'nin Kuruluşu

1961 Anayasası'nda iki meclisli bir yasama organı sistemi benimsenmiş olmasına karşılık 82 ve 24 Anayasası'nda tek meclisli sistem tercih edilmiştir. Öncelikle demokratik sistemlerin çoğunda neden iki meclisli bir sistemin gerekli görüldüğünü açıklayalım.

İki meclis sistemi tarihsel olarak bakılırsa aslında demokratik gelişmeyi yavaşlatacak bir kurum olarak ortaya çıkmıştır. İlk aşamalarda halkı ve halkın bir kesimini temsil eden birinci meclislerin yanında, aristokrasiyi (soyluları) temsil eden ikinci meclisler var olmuştur. Böylece halkoyundan çıkan birinci meclislerin yetkilerinin aristokratik ikinci meclis yoluyla sınırlandırılmasına çalışılmıştır. Bugün bile İngiltere'deki Lordlar Kamarası sözü geçen ikinci meclis niteliğindedir.

Ancak demokratik gelişme, ikinci meclislerin kökenindeki bu aristokratik özelliği modern demokrasilerde ortadan kaldırmıştır. Bugün ikinci meclisler de, birinci meclisler gibi, halkoyundan çıkan organlardır.

Her iki meclis aynı seçmen kitlesini temsil ettiğine göre, niçin tek bir meclis yeterli görülmemekte ve yasama organının iki meclise bölünmesine devam edilmektedir? Federal devletlerde meclislerden biri nüfus esasına göre halkı diğeri ise federe devletleri temsil eder. Böylece federe devletlerin federal devlet iradesinin oluşumuna devlet olarak katılmaları sağlanmış olur. Bu nedenle iki meclis sistemi federal sistemler için elzemdir.

Bütün federal sistemler iki meclislidir, fakat bütün iki meclisli ülkeler federal bir yapıya sahip değildir. Federal yapıya sahip olmayan devletlerde ikinci meclislerin varlığı başka gerekçelere dayandırılmaktadır. Örneğin, bu sayede kanunların aceleye gelmeyeceği, meclislerin birinin yapacağı hataların diğeri tarafından düzeltilebileceği, anayasa üstünlüğünün ve hukuk devletinin daha iyi gerçekleşebileceği savunulur. Fakat kanunların daha etraflı görüşülmesi, tek meclisli bir sistemde de çeşitli düzenlemelerle mümkündür. Öte yandan tecrübeler, anayasa üstünlüğünün ve hukuk devletinin gerçekleştirilmesinde siyasal organlardan çok yargı organlarına güvenmek gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle ikinci meclisin bu konuda yapabileceği katkı pek önemli olmasa gerekir.

61 Anayasası, parlamento yetkilerini iki meclis arasında bölüştürürken, yetki bakımından ağırlığı Millet Meclisi'ne vermiştir. Bunu parlamentonun başlıca görevleri olan kanun yapma, hükümeti denetleme ve bütçeyi kabul etme konularında gözlemlenmek mümkündür. Cumhuriyet Senatosu'nun seçimsiz üyeleri de içerisinde bulundurması bunun bir sebebi olarak gösterilebilir. Sadece anayasa değişikliklerinin kabulünde 61 Anayasası iki meclise de eşit yetkiler tanımıştı.

61 Anayasası döneminde Cumhuriyet Senatosu'nun ile ilgili yaygın değerlendirme, bu meclisin uygulamada kendisinden beklenen yararları sağlamamış olduğudur. Bu

nedenle 82 Anayasası'nda tek meclisli sisteme dönülmüş olması kamuda bir tepki veya eleştiri doğurmamıştır.

82 Anayasası'nın ilk haline göre TBMM 400 milletvekilinden kuruluydu. 1987'de yapılan kanun değişikliğiyle bu sayı 450'ye, 1995'te ise 550'ye yükseltilmiştir. Meclisin 5 yıllık görev süresi 2007'de 4 yıla indirilmiştir. Meclis ve Cumhurbaşkanı, istenildiği takdirde bu süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Süresi biten vekiller tekrar seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer. Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân verilmezse, meclis seçimleri bir yıl erteleme kararı verebilir.

Milletvekillerinin Seçimi

Seçim sistemi, seçme ve seçilme yeterliliği, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçimlerin yönetim ve denetimi gibi seçimlerle ilgili bütün hususları kapsar. Seçim sistemi kısaca, seçmenlerin verdikleri oyların parlamento sandalyelerine dönüştürülmesinde uygulanan kurallar bütünüdür. Seçim sistemleri seçim çevrelerinin çıkaracakları vekil sayısına göre *liste usulü* ve *tek isim (dar bölge)* usulü olarak ikiye ayrılır. Tek isim usulünde her seçim çevresinden sadece tek bir milletvekili seçilir. Liste usulünde ise seçim çevrelerinin nüfusuna göre birden çok milletvekili çıkarılır. Seçim sistemleri oyların değerlendiriliş şekli açısından *çoğunluk sistemi* ve *nispi temsil sistemi* olmak üzere ikiye ayrılır. Çoğunluk sisteminin de *basit çoğunluk (tek turlu)* ve *mutlak çoğunluk (iki turlu)* olarak iki çeşidi vardır. Basit çoğunlukta bir seçim çevresinde nispi olarak en çok oy alan parti o çevrenin milletvekilliğini kazanmış olur. Mutlak çoğunluk sisteminde ise, bir parti ilk turda bir seçim çevresinde oyların mutlak çoğunluğunu elde edebilirse, o seçim çevresinde seçimi kazanmış olur. Buna karşılık ilk turda hiçbir parti mutlak çoğunluğu sağlayamamışsa, söz konusu seçim çevrelerinde ikinci bir tur yapılır.

Nispi temsil sisteminde, her parti aldığı oy oranında milletvekili çıkarır. Parlamento sandalyelerinin nispi temsile göre dağıtımında başvurulan ilk işlem, seçim sayısının veya seçim kotasının bulunmasıdır. Bu rakam, bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar toplamının, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesiyle bulunur. Partilerin aldıkları oylar, her zaman seçim kotasının tam katı olamayacağından, değerlendirilmeyen bir kısım oylar nedeniyle bazı artık milletvekillerinin kaldığı görülür. Artık oylar her seçim çevresinde ayrı ayrı işlem görebilir. Bütün artık oyların tek bir merkezde toplanması ve bunların dağıtımının ulusal düzeyde yapılması da mümkündür. Bu sisteme *ulusal artık* ya da *millî bakiye sistemi* denir.

1961 Kurucu Meclisi, Millet Meclisi seçimleri için d'Hondt sistemini, Cumhuriyet Senatosu seçimleri için de çoğunluk sistemini kabul etmişti. D'Hondt sisteminin en büyük özelliği, milletvekilleri artık bırakmayacak şekilde

dağıtmasıdır. 1964 yılında yapılan kanun değişikliğiyle her iki meclis seçimlerinde de d'Hondt usulünün uygulanmasına ve 1965'te de her iki meclis için de "ulusal artık" sisteminin kabul edilmesine karar verilmiştir. 1968 yılında ise barajlı d'Hondt sistemi benimsenmiştir. Bu sistemde bir seçim çevresinde geçerli oyların toplamının o çevreden seçilecek milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan daha az oy alan siyasi partilere ve bağımsız adaylara vekillik tahsis edilmez. Bu uygulamada büyük partilere yarar sağlayacak ve küçük partilerin ise zararına olacak niteliktedir. 1983'te *genel baraj sistemi* kabul edilmiştir. Buna göre ülke genelinde geçerli oyların yüzde onunu geçemeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Seçim sisteminin bu yönde değiştirilmesinde, 1970'li yıllarda hiçbir partinin TBMM'de çoğunluk sağlayamamış ve ülkenin zayıf koalisyon hükümetleri ile yönetilmiş olması şüphesiz rol oynamıştır. 1995'te alınan bir kararla seçim çevreleri genişletilmiş ve 100 milletvekilinin ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilmesi esası getirilmiştir. Fakat Anayasa Mahkemesi, bir seçim bölgesinden seçilmiş bir kişinin partisinin aldığı oylara dayanılarak başka bir ille ilişkilendirilmesinin Anayasa dışı bir bağ kurulması anlamına geldiği gerekçesiyle, bu hükmü iptal etmiştir.

En az ilkokul mezunu olan 30 yaşını doldurmuş her Türk milletvekili seçilebilir. 2006 yılında yaş sınırı 25'e indirilmiştir. Kısıtlılar, yükümlü olduğu halde askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis cezasına hüküm giymiş olanlar, terör eylemlerine katılmış olanlar vb. milletvekili seçilemezler. 61 Anayasası'nda milletvekili seçilebilmek için Türkçe okuyup yazabilme yeterli görülürken, 82 Anayasası en az ilkokul mezunu olmayı şart koşturmuştur. Ayrıca milletvekili seçilme yeterliliğini ortadan kaldıran suçlara yenileri eklenmiştir. Kişinin affa uğramış olması halinde bile seçilme yeterliliği geri gelmemektedir. Bu hüküm genel affın niteliğine pek uymaz, çünkü genel affa kural, affın sadece cezayı değil, suçu bütün hukuki hüküm ve neticeleriyle ortadan kaldırmasıdır.

1983 Milletvekili Seçim Kanunu'na kadar her il bir seçim çevresi sayılırdı. 1995 yılında alınan kararda, çıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan illerin iki, 36 ve daha fazla olan illerin üç seçim çevresine bölüneceği belirtilmiştir. Milletvekili Seçim Kanunu, seçim çevrelerini ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısını saptama görevini YSK'ye vermiştir.

Seçim çevresi ne kadar büyüksün seçim çevresi barajı o kadar küçüleceğinden küçük partilerin barajı aşma şansı artar. Seçim çevresinin küçülmesi ise tersine, büyük partilerin yararına olur ve seçimlerin orantılılık derecesini azaltır.

Milletvekili Seçimi Kanunu, aday tespiti yönteminin seçilmesini partilerin kendi tüzüklerine bırakmakta, ancak parti yüzükleri bütün parti üyelerinin katılacakları bir ön seçim yöntemini benimsediği takdirde bu ön seçimlerin,

kanunda yer alan hükümlere göre cereyan edeceğini bildirmektedir.

Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşları, genel seçimlerin yapılacağı günün 75 gün öncesinden başlamak üzere seçim günü akşam 17:00'ye kadar gümrük kapılarında kurulacak oy sandıklarında oy kullanabilirler.

TBMM Üyelerinin Hukuki Statüsü

Milletvekillerinin hukuki statüsünün unsurları, milletvekillerinin bütün milleti temsil etmeleri ilkesi, milletvekili adına ilişkin hüküm, milletvekilliği ile bağdaşmayan işler, yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı, milletvekilliğinin düşmesi ve milletvekillerinin malî statüsüdür. TBMM üyeleri bütün milleti temsil eder. Bu ifade ile milletvekillerinin kendi serbest iradeleriyle tüm milletin menfaatinin neyi gerektirdiğini takdir edebilecek bağımsız birer temsilci olmaları gerektiği belirtilmektedir. Bu ilkenin hukuki anlamı, vekillerin yasama dönemi sırasında seçmenleri tarafından azledilmelerinin mümkün olmaması ve seçmenlerin vekiline hukuken bağlayıcı direktifler, emredici vekâlet verememeleridir.

TBMM Üyeliğiyle Bağdaşmayan İşler

TBMM üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları Kanun'la sağlanmış kamu yararına çalışan deneklerin ve Devletin yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar. Bir üyenin altı ayı aşmamak şartıyla Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi Meclisin kararına bağlıdır. Bu hükmün amacı, vekillerin herhangi bir yürütme görevi kabul etmelerini önlemek suretiyle, onların yürütme organı karşısında tam bir bağımsızlığa sahip olabilmelerini sağlamaktır.

Yasama Sorumsuzluğu ve Yasama Dokunulmazlığı

Yasama meclisi üyelerine yasama görevlerini gereği gibi yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla bazı bağımsızlıklar ve dokunulmazlıklar tanınmıştır. Bu bağımsızlıklarla sadece kamu yararının daha iyi gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Anayasa'nın "yasama dokunulmazlığı" başlıklı 83. maddesi bunları düzenlemektedir.

Yasama Sorumsuzluğu: TBMM üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları

Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Yasama Dokunulmazlığı: Milletvekili keyfi veya asılsız ceza kovuşturmalarından ve tutuklamalarından korur. Yasama dokunulmazlığı, seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin, Meclisin kararı olmaksızın tutulmaması, sorgulanmaması, tutuklanmaması ve yargılanmamasına yönelik yasama bağımsızlığını ifade eder. Dokunulmazlık TBMM tarafından kaldırılabilir. Anayasada belirtilen durumlarda ilgili üye tutulabilir, sorguya çekilebilir, tutuklanabilir ve yargılanabilir. Dokunulmazlık, üyeler hakkında hukuk davası açılmasına engel olmaz, çünkü hukuk davaları milletvekilinin Meclise devamına ve görevini yerine getirmesine engel olmaz. Üyelik sıfatı sona erdikten sonra, üye hakkında ceza kovuşturması yapılabilir veya hakkında verilmiş ve infazı ertelenmiş bulunan ceza hükmü ceptirilir. Yasama sorumsuzluğu ve yasama dokunulmazlığından, TBMM üyeleri dışında, milletvekili olmayan bakanlar da yararlanırlar.

TBMM Üyeliğinin Düşmesi

1995 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle, istifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu TBMM Başkanlık Divanı'na tespit edildikten sonra, TBMM Genel Kurulu'na kararlaştırılır. Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme halinde düşmesi, kesin hüküm kararının Genel Kurul'a bildirilmesiyle olur. Meclis çalışmalarına izinsiz bir ay içinde beş kez katılmayan vekilin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanı'na tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Dokunulmazlığın Kaldırılması ve Üyeliğın Düşmesi Kararlarının Denetlenmesi

Milletvekilliğinin düşmesine karar verilmiş olması halinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili, kararın Anayasaya, kanuna veya içtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Mahkeme iptal istemini 15 gün içerisinde kesin karara bağlar.

TBMM Üyelerinin Malî Statüleri

82 Anayasası'na göre, TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı en yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarını aşamaz. Ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez. Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

TBMM'nin İçyapısı ve Çalışma Düzeni

TBMM'nin içyapısı ve çalışma düzeni kısmen Anayasa, kısmen de Meclis İctüzüğü ile düzenlenmiştir. TBMM, çalışmalarını kendi yaptığı İctüzük hükümlerine göre yürütür. **TBMM Başkanlık Divanı**, Meclis Başkanı,

Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi o yasama döneminin sonuna kadar devam eder. Başkan ve Başkanvekilleri Meclis tartışmalarına katılamazlar, Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

TBMM Meclisi Başkan Adayları, Meclisin toplandığı gündün itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanı'na bildirilir, Başkan Seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte ikisi ve üçüncü oylamada salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa en çok oy alan üye Başkan seçilmiş olur. Meclis Başkanı'nın Meclis toplantılarına başkanlık etme dışında, meclisi toplantıya çağırma ve Cumhurbaşkanı'na vekâlet etmek vb. görevleri de vardır.

Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına parti Meclis grupları aracılığıyla katılırlar. Bu gruplar en az yirmi üyeden meydana gelir. Anayasa'ya göre, İctüzük hükümleri **siyasi parti gruplarının**, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarına sağlayacak şekilde düzenlenir. Siyasi parti gruplarında yasama dokunulmazlığı kaldırılması ve meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz. Ayrıca parti grupları, Meclis Başkanlığı için aday gösteremez.

Anayasa'da değinilmeyen **Danışma Kurulu**, Meclis İctüzüğünde düzenlenmiştir. Danışma Kurulu, Meclis Başkanı'nın başkanlığında, siyasi parti grup başkanları veya vekillerinden birisi ya da onların görevlendirdiği birer milletvekilinden oluşur. Danışma Kurulu'nun kararları bağlayıcı nitelikte değil, danışma niteliğindedir.

Komisyonlar, bir konunun TBMM Genel Kurulu'na gelmeden önce görüşülüp olgunlaştırıldığı kurullardır. Komisyonlar, kendilerine havale edilen işler hakkında birer rapor hazırlayarak Meclis Başkanlığı'na sunarlar. Meclis İctüzüğüne göre farklı konularda oluşturulmuş hali hazırda toplam 16 komisyon bulunmaktadır.

TBMM, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır ve bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir. Tatilin dışında on beş günü geçmemek suretiyle çalışmalarına ara verebilir. Meclis ara verme veya tatil sırasında, Bakanlar Kurulu'nun istemi üzerine, Cumhurbaşkanı veya Meclis Başkanı'nca toplantıya çağrılabilir.

TBMM, bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Bakanlar Kurulu üyeleri, katılmadıkları oturumlarda, kendileri yerine oy kullanmak üzere bir bakana yetki verebilir. Ancak bir bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

TBMM Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır. İctüzük hükümlerine

göre kapalı oturumlar da yapılabilir, bu oturumlardaki görüşlerin yayımı TBMM kararına bağlıdır.

Meclis İhtüzüğünde işaretle oylama, açık oylama ve gizli oylama olarak üç türlü oylama bulunmaktadır. Anayasada kanunlarda ve ihtüzükte açık veya gizli oylama yapılmasının zorunlu olduğu belirtilmeyen bütün hususlarda kural olarak işaret oyuna başvurulur.

TBMM Görev ve Yetkileri

Parlamentonun kanun yapma, hükümeti denetleme ve devlet bütçesini kabul etme gibi üç temel işlevi vardır. Bunun dışında TBMM'nin Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek, para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek gibi görevleri de bulunmaktadır. Kanun telif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Bakanlar Kurulu'nca yapılan öneriye kanun tasarısı, milletvekillerce yapılan öneriye ise kanun teklifi adı verilir. Kanun teklif ve tasarıları Meclis Başkanlığı'na sunulur. Başkan, gelen tasarıları ilgili komisyona havale eder. Reddedilen kanun teklifleri, ret tarihinden itibaren bir tam yıl geçmedikçe aynı yasama döneminde yeniden verilemez. Bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış olan kanun tasarısı ve teklifleri hükümsüz sayılır, buna **kadük olma** denir. Kabul edilen kanunların yayımlanması görevi Cumhurbaşkanı'na aittir. Yayımlanması uygun bulmadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere gerekçesiyle birlikte TBMM'ye geri gönderebilir. TBMM geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanı kanunu yayımlamak durumundadır. Anayasa savaş ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verilmesi yetkilerini TBMM'ye vermiştir. Fakat yasada belirtilen durumlarda Cumhurbaşkanı da silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme yetkisine sahiptir.

Hükümetin Denetlenmesi

Parlamentonun hükümet üzerindeki denetiminin gerçekleştirilmesini sağlayan hukuki araçlara, denetim yolları veya denetim araçları denir. Bunlar soru, genel görüşme, Meclis araştırması, Meclis soruşturması ve gensorudur.

Soru, bir önerge ile Hükümet adına sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere, Başbakan ve bakanlardan açık ve belli konular hakkında bilgi istemektir. **Genel görüşme**, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren bir konunun, TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesidir. Genel görüşme açılması, hükümet, siyasi parti grupları veya en az yirmi milletvekili tarafından bir önerge ile istenebilir. Genel Kurul, genel görüşme açılıp açılmamasına işaret oyuyla karar verir. Genel görüşme, etkinlik derecesi bakımından, soru ile gensoru arasında yer alan bir denetim yoludur. **Meclis araştırması**, yasama meclislerinin belli bir konuda bilgi edinilmek için yaptıkları incelemeden ibarettir. Meclis araştırması açılmasında genel görüşme açılmasındaki hükümler uygulanır. Meclis, meclis araştırması açılmasına karar verdiği takdirde, bu araştırmanın yürütülmesi, genel hükümlere göre seçilecek

bir özel komisyona verilir. Meclis araştırma komisyonu kanunda belirtilen birçok kurum ve kuruluştan bilgi alma yetkisine sahiptir. Meclis araştırma komisyonu, inceleme faaliyetlerini bitirdiğinde meclise bir rapor sunar. Bu rapor hakkında Genel Kurul'da genel görüşme açılır. Görüşme sonunda herhangi bir karar alınması ve hükümetin sorumlu bulunması mümkün değildir.

Meclis soruşturması, Başbakan ve bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumlulukların araştırılmasını sağlayan bir denetim aracıdır. Meclis üye tam sayısının en az onda birinin vereceği önerge ile meclis soruşturması açılması istenebilir. Meclis bu istemi en geç bir ay içinde karara bağlar. Soruşturma açılmasının kabulü halinde, siyasi partilerin güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporu iki ay içinde Meclis'e sunar. Soruşturma bu sürede bitirilemediyse, komisyona iki aylık ek süre verilir. Meclis raporu görüşür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divan'a sevkine karar verir.

Yüce Divan, Anayasa Mahkemesi'nin Cumhurbaşkanı'nı, TBMM Başkanı'nı, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu, Sayıştay başkan ve üyelerini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nı, Askeri Yargıtay Başsavcısı'nı ve kendi üyeleri ile Genelkurmay Başkanı'nı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarıyla Jandarma Genel Komutanı'nı görevleriyle ilgili suçlardan dolayı ceza mahkemesi olarak yargılması sırasında taşıdığı addır.

Gensoru, Bakanlar Kurulu'nun ya da bir bakanın, Meclis tarafından görevden uzaklaştırılması sonucunu doğuran, siyasal sorumluluğa yönelik bir denetim aracıdır. Gensoru önergesi, bir siyasi parti grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla verilir. Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupların verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulu'nun güven isteği oylanır. Bakanlar Kurulu'nun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada sadece güvensizlik oyları sayılır.